Er vi nordmenn så spesielle at ingen andre strekker til, eller er det rasisme?

Hvitt arbeidsmarked

ILLUSTRASJON: HALLVARD SKAUGE

Aftenposten hadde mandag 30. januar en oversikt over de mest vellykkede ikke–vestlige innvandrerne i Norge. Historien til den vietnamesiske båtflyktningen som ble kåret til den aller mest vellykkede var sterk. Han hadde kjempet seg til småjobber, til lang utdanning, til ferdig lege. Likevel opplevde han at det var nesten umulig å få jobb. Andre innvandrere forteller lignende historier: De søker og søker, de tar jobber langt under sin kompetanse, først etter mye strev lykkes noen med å få en jobb. Hva er det med det norske arbeidsmarkedet? Trengs det ikke folk? Tror vi at nordmenn er så spesielle at ingen andre strekker til? Eller kan det være rasisme – at vi vurderer folks egenskaper i forhold til hudfargen/kulturbakgrunnen?

Dersom du kommer til Norge med afrikansk bakgrunn, lærer deg norsk og søker jobb, må du ha en vilje av stål og stor toleranse for å komme deg fram på arbeidsmarkedet. De siste tallene fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) viser følgende (august 2005): Total ledighet i Norge: 3,7 prosent. Ledighet blant innvandrere fra Vest-Europa, utenom Norden: 4,1 prosent. Fra Øst-Europa og Latin-Amerika 10,1 – 10,6 prosent, fra Asia 13,1 prosent og fra Afrika 19,3 prosent. Blant afrikanske menn som søker jobb er ledigheten i dag 20,6 prosent, fem til seks ganger større enn for nordmenn.

Men, som statistikken viser, får flertallet jobb til slutt. Ser vi ikke stadig flere innvandrere ute i arbeidslivet? Møter vi dem ikke på jobben hver dag? Ja, gjør vi det? Hvor mange lærere møter ikke-vestlige lærere på lærerværelset? Hvor mange sosialarbeidere møter ikke-vestlige innvandrere på jobben? Hvor mange ingeniører møter innvandrerkolleger? Den triste historien er at svært mange innvandrere med lærerbakgrunn eller annen profesjonsbakgrunn gjør noe helt annet på jobben. De gjør det ikkefaglærte arbeidet. Mens 0,9 prosent av alle nordmenn jobber med rengjøring, har 7,1 prosent av førstegenerasjons innvandrere fra Asia rengjøringsjobber – og hele 11 prosent av afrikanerne jobber i rengjøring. Også i hotell- og restauranttjenester ser vi det samme forholdet. Her jobber 3,2 prosent av alle nordmenn mot 15 prosent av asiatene og 11 prosent av afrikanerne.

> «Mange innvandrere hevder at norsk sjølgodhet er et problem»

SSB undersøkte i 2005 hva flyktninger som har fått opphold i Norge jobber med. Av tallene ser vi hvordan folk fra enkeltland spesialiserer seg på ulike typer ufaglært arbeid. 43 prosent av flyktningene fra Etiopia jobber i helsesektoren, 27 prosent av kurderne jobber i hotell- og restaurantsektoren og 17 prosent av flyktningene fra Sri Lanka jobber i rengjøring. Flyktingene kommer fra land med lavt utdanningsnivå, sier kanskje noen. Kan folk uten utdanning vente å få jobb?

Problemet er bare at de som flykter som regel har utdanning. Det er blant annet derfor de har hatt muligheten til å flykte. Noen tall fra utdanningsstatistikken viser dette klart: Av landets befolkning med norsk bakgrunn har 6,8 prosent utdanning på mastergradsnivå. Innvandrergrupper fra flere land rager høyere. Av de som kommer fra Latin-Amerika har for eksempel 7,6 prosent utdanning på mastergradsnivå. Ser vi på gruppa afrikanere har hele 63, 6 prosent utdanning på gymnasnivå eller høyere. Dette er ikke mye lavere enn for befolkningen med norsk bakgrunn.

I en artikkel i tidsskriftet Søkelys på Arbeidsmarkedet 1/2005 viser forfatteren til en undersøkelse gjort av folk med universitet – og høgskoleutdanning. Undersøkelsen er gjort 3,5 til 5 år etter at de tok eksamen. På intervjutidspunktet var 1 prosent av de med norsk bakgrunn ledige mot 7 til 8 prosent av de med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Jeg har tatt med såpass mange tall for at det ikke skal være tvil om hva som er tendensene:

For det første er det langt vanskeligere for ikke-vestlige innvandrere å få jobb. For det andre jobber altfor mange «aller nederst», de gjør det ufaglærte arbeidet hvor det er vanskelig å få nordmenn til samme dårlige betaling.

Det har vært lansert flere teorier om hvorfor arbeidsmarkedet er slik: at innvandrere har dårlige språkkunnskaper, at de mangler nettverk i Norge, og at de mangler relevant utdanning.

Disse faktorene forklarer kanskje noe av årsaken til at ikke-vestlige innvandrere har så store problemer på arbeidsmarkedet. Men studier av virkeligheten viser at det meste må skyldes andre årsaker.

Før innvandringsstoppen i 1975 var slagordet: «Vi ønsker våre nye landsmenn velkommen». Seinere har velkomsten blitt atskillig kjøligere. Etter min mening møtes ikke-vestlige innvandrere av en mangel på toleranse og velvillighet som går fra generell skepsis til rasisme: Jeg tror at det finnes en betydelig språklig intoleranse i Norge. Nordmenn er enda ikke vant til at norsk kan snakkes med utenlandsk aksent. Mens engelskmenn og amerikanere daglig møter «african english» eller «norwegian english», reagerer fortsatt mange nordmenn når innvandrere snakker norsk litt annerledes enn oss.

Mange innvandrere hevder at norsk sjølgodhet er et problem. Vårt utdanningssystem er best, vårt samfunnssystem er best, vi er så spesielle og dyktige at vi ikke tror folk med annen bakgrunn kan gjøre en like bra jobb som oss.

Men, det finnes også en alvorligere form for intoleranse, den systematiske rasismen. De som bevisst eller ubevisst rangerer folk etter farge. Når arbeidsløsheten blant ikke-vestlige innvandrere øker parallellt med graden av mørk hud, kan dette vanskelig forklares med annet enn rasisme.

SSBs befolkningsprognoser viser at tallet på ikke-vestlige innvandrere vil øke betydelig i årene som kommer. Dersom bestemte forutsetninger oppfylles anslår SSB tallet på ikke-vestlige innvandrere til å bli på godt over én million om 50 år. Hva betyr dette for framtidas arbeidsmarked? Vil vi få et enda mer stigmatisert arbeidsmarked hvor de dårligst betalte jobbene gjøres av de med mørkest hudfarge? Erfaringene til nå viser at det ikke er noen grunn til å ta lett på dette viktige sosialpolitiske spørsmålet.

Peder Martin Lysestøl,
sosialøkonom og førstelektor
i samfunnsøkonomi på Høgskolen
i Sør Trøndelag.
Peder.Lysestol@ahs.hist.no

Økonomene Hilde Bojer, Peder Martin Lysestøl, Erik S. Reinert, Marianne Marthinsen og Heikki Holmås skriver på torsdager i Klassekampen. Radikalt økonominettverk finner du på www.okonominettverket.no